

Kaebuse Vabariigi Valimiskomisjoni toimingu peale

Kaebuse esitaja: Sulev Švilponis, isikukood 37107292722

Vaidlustatud toimingu kirjeldus: 12.06.2025 algusega kell 14 Komandandi majas (Toompea 1, Tallinn) toimunud Vabariigi Valimiskomisjoni (VVK) koosolekul palus koosoleku juhataja kolmanda päevakorrapunkti arutamise järel kõigil kohal viibinud vaatlejatel, sh minul, lahkuda, kuigi VVK koosolekud on avalikud nii Riigikogu valimise seaduse (§12 lg 3) kui ka VVK töökorra (punkt 4.3.) kohaselt ning seadus ei anna VVK-le pädevust VVK koosolekuid kinniseks või osaliselt kinniseks kuulutada. Seejuures põhjendati vaatlejate lahkumise vajadust sellega, et neljandas päevakorrapunktis arutluse alla tulevate teabele on kehtestatud juurdepääsupiirang avaliku teabe seaduse § 35 lg 1 p 9 alusel (ATS §35 lg 1 p 9: „Teabevaldaja on kohustatud tunnistama asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks teabe turvasüsteemide, turvaorganisatsiooni või turvameetmete kirjelduse kohta“). Seejuures ei arvestatud, et päevakorra viies punkt oli taas juurdepääsupiiranguta, ega antud juhiseid, kuidas huvilised saaks kas või seda viiendat päevakorrapunkti jälgima jääda. Koosoleku alguses, kui üks vaatleja taotles luba koosoleku jäädvustamiseks, keelas koosoleku juhataja vaatlejatel koosolekul sõna võtta, küsimusi esitada ja avaldusi teha. Seetõttu ei saanud ma ka küsida, kuidas jääb viienda päevakorrapunktiga, ning jäin vaikselt ja rahulikult ootama, ehk koosoleku juhataja taipab ise selle kohta selgitusi anda. Ühtlasi polnud ma ka rahul sellega, et kui ma VVK varasemal, 3. aprilli 2025 koosolekul kohapealse vaatlejana osalesin ja sealt enne viimase päevakorrapunkti arutelu, mis samal põhjusel oli kuulutatud juurdepääsupiirangu alla kuuluvaks, koosoleku juhataja esitatud palve peale lahkusin, protokolliti minu lahkumine viisil, millest võib välja lugeda, et lahkusin omal algatusel, seetõttu soovisin, et seekord väljendaks Vabariigi Valimiskomisjon selgelt, et nõuab minu lahkumist, ja oma toimingut selliselt ka protokollib (toona ei hakanud ma vaidlustust Riigikohtule esitama, sest Riigikohtus oli arutuse all juba Märt Põdra sarnase sisuga vaie, selle erinevusega, et Märt Põder oli osalenud koosolekul, millelt ta eemaldati, interneti vahendusel, mina aga olin füüsiliselt kohapeal. Paraku andis Riigikohus toona lahendi üksnes vaatleja interneti vahendusel VVK koosolekul osalemise kohta). Kuigi osa vaatlejaid 12. juuni 2025 koosolekult koosoleku juhataja palve peale koheselt lahkus, jäi kohale kolm vaatlejat (sh mina), kellest Märt Põder palus koosoleku juhatajalt selgitust, millisel õiguslikul alusel vaatlejad avalikult koosolekult eemaldatakse. Selgituse andmise asemel aga kutsuti kohale politsei (saabus kolm politseinikut). Kui üks politseinik minu poole pöördus, sain lõpuks oma seisukohti väljendada ja põhjendada. Ma andsin politseinikule teada, et viibin oma teada avalikul koosolekul ja kui koosoleku korraldaja annab palve asemel otsese korralduse minu lahkumiseks ja selle selliselt ka protokollib, olen valmis koosolekult lahkuma (kuigi pidasin vastavat korraldust ebaseaduslikuks, kuid arvestasin, et korraldust on mul võimalik vaidlustada, otse kui omal algatusel lahkumist aga mitte).

Ma ei ole rahul, et:

a) VVK on võtnud endale õiguse kuulutada VVK koosolekud osaliselt (või miks mitte ka täielikult) kinniseks, kuigi seadus ütleb otseselt ja eranditeta, et VVK koosolekud on avalikud. Vastav seadusesäte paneb minu hinnangul VVK-le kohustuse korraldada oma töö selliselt, et tundlik info ei saaks avalikuks ka vastava piiranguga dokumentide avalikkuse ees koostamisel ja kinnitamisel. VVK saab selleks dokumendi eelnõu koostada koosolekuväliselt ja selle heakskiitmise või edasise täiendusvajaduse otsustada avalikul koosolekul vaatlejate juuresolekul ilma tundlikku sisu

avaldamata;

b) vaatejatel keelati ühe vaateja poolt jäädvustamiseks loa küsimiseks koosoleku jäädvustamine pildis ja helis, samas kui VVK ise jäädvustas koosolekut ja sellel viibijaid (sh vaatejaid) ilma neid sellest eelnevalt teavitamata ja nendelt luba küsimata;

c) vaatejatel keelati koosolekul täielikult igasugune sõna võtmine, kas või elementaarseteks küsimusteks, nt kuidas pärast juurdepääsupiiranguga päevakorrapunkti arutamise juurest eemaldamist saaks järgmise avaliku päevakorrapunkti arutelu juures vaatejana osaleda;

d) VVK 3. aprilli protokoll ei kajasta minu koosolekult eemaldamist õigesti, ometi peaks protokoll andma adekvaatselt edasi koosolekul sooritatud olulisi VVK toiminguid (vaateja eemaldamine koosolekult peaks minu hinnangul olema selle protokollis kajastamiseks piisavalt oluline);

e) vaatejate meelevaldse käsitlemisega valimiste korraldaja ja VVK poolt, kus avalikkusele esitatakse vaatejate ja vaatlemise võimaluse olemasolu kui valimiste turvalisuse üht olulist garanti, teisalt aga tehakse vaatejatele pidevalt takistusi küll valimistoimingute jäädvustamise, küll valimisprotseduuride ja turbeküsimuste arutamise juures viibimisele. Kui vaateja juuresolekul valimiste turbeteemade arutamine seab ohtu valimiste turvalisuse, siis ei tohiks vaatlemise võimalust ja vaatlemise toimingut esitada valimiste turvalisuse argumendina vaid valimiste turvariskina.

Taotlen:

a) VVK poolt vaatejate, sh minu, VVK koosolekult eemaldamise õigusvastaseks tunnistamist ning edaspidi VVK koosolekute avalikkuse tagamist ja vaatejatel osalemise mitte takistamist;

b) vaatejatele, sh minule, valimistoimingute ja VVK koosolekute jäädvustamise õiguse andmist samaväärselt valimiste korraldaja ja VVK-ga või toimingute jäädvustamise keelu aegsat avaldamist ja selle keelu teadustamist laiemale avalikkusele.

c) VVK-l tuleks täpsustada valimiste vaateja roll ja õigused valimiste korraldamise juures ning juhul kui valimiste turvalisusega seotud teemad peetakse vajalikuks vaatejate eest „Asutusesiseseks kasutamiseks“ märke abil varjata, tuleks valimiste korraldaja, VVK jt riiklike institutsioonide poolt lõpetada teatud äärmiselt piiratud hulga valimistoimingute vaatlemise võimalusele ja nende puhul vaatejate juuresolekule apelleerimine valimiste aususe ja turvalisuse tagamise instrumendina.

Põhistus:

VVK 12 juuni 2025 koosolekul esitas koosoleku juhataja koosoleku alguses ühe vaateja poolt koosoleku jäädvustamise loa küsimise peale, et vaatejatel on keelatud koosolekut jäädvustada ning koosolekul küsimusi esitada, avaldusi teha või üldse kuidagi sõna võtta. Enne 4. päevakorrapunkti arutamiseni jõudmist esitas ta vaatejatele esmalt palve koosolekult lahkuda, hiljem tema poolt kutsutud kolme politseiniku juuresolekul otseselt mulle samasisulise otsese korralduse, millele ma koheselt allusin ja koosolekult lahkusin. Seetõttu jäi mul vaatlemata 4. ja 5. päevakorrapunkti arutelu ning ma ei saanud jäädvustada ka eelnevate päevakorrapunktide mulle enim huvi pakkunud lõike.

VVK koosolekud on avalikud nii Riigikogu valimise seaduse (§12 lg 3) kui ka VVK töökorra (punkt 4.3.) kohaselt ning seadus ei anna VVK-le pädevust VVK koosolekuid kinniseks või osaliselt kinniseks kuulutada. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi kohtuotsuses kohtuasjas nr 5-25-3 11. aprillist 2025 märgib kolleegium, et Vabariigi Valimiskomisjoni koosolekute avalikkuse nõue täidab demokraatlikus riigikorras kaalukat eesmärki, tagades, et valimiste korraldamine oleks läbipaistev ning valimisprotsess legitiimne.

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi kohtuotsuses kohtuasjas nr 5-19-32 18. juunist 2019 märgib kolleegium, et nõustub nii kaebaja kui ka Vabariigi Valimiskomisjoni seisukohaga, et riigi

valimisteenistusel tuleks edaspidi vaatlejatele nende õigusi ja kohustusi paremini selgitada. Seda, kas toimingut tohib salvestada ning millistel tingimustel, tuleks vaatlejatele selgitada enne toimingu algust (nt esitada sellekohane info kodulehel või hiljemalt enne häälte lugemise ruumi sisenemist).

Kuidas vaidlustatav toiming rikub kaebuse esitaja õigusi:

a) Vastaval kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse § 23⁴ lõikele 1 on igaühel õigus vaadelda valimiskomisjonide ja valimiste korraldajate tegevust ja toiminguid. Leian, et VVK toiminguga rikuti minu õigust osaleda vaatlejana VVK 12. juuni 2025 koosolekul 4. ja 5. päevakorrapunkti arutamise juures, kuigi Riigikogu valimise seaduse (§12 lg 3) kui ka VVK töökorra (punkt 4.3.) kohaselt on VVK koosolekud avalikud. Ma ei küsinud piiratud juurdepääsuga teabega dokumendiga tutvumise võimalust ei enne koosolekut, koosoleku ajal ega ka pärast koosolekut, ja 5. päevakorrapunkti puhul polnud tegemist isegi piiratud juurdepääsuga teabega, seega selle päevakorrapunkti arutelust jäin VVK koosoleku juhataja poolt antud otsese lahkumise korralduse tõttu täiesti alusetult ilma. Leian, et seaduses sätestatud koosoleku avalikkuse nõue seab koosoleku korraldajale teatavad piirangud töökorralduse osas, sh selle, kuidas koosolekutel töötada tundliku teabega. Avalikul koosolekul saab salajasi dokumente heaks kiita ja nende sisu muudatusettepanekuid teha ilma tundlikku teavet koosolekul viibivatele vaatlejatele avaldamata, kui selleks valida sobiv meetod ja piiratud juurdepääsuga teavet sisaldav dokument komisjoni liikmetele kas välja printituna või elektrooniliselt (soovitavalt eelnevalt) kätte jagada, ja küsida täiendus või parandusettepanekuid koosolekuväliselt, või tehes koosolekul parandusettepanekuid dokumendi osale viidates, mitte selle sisu avaldades (nt, eelnõu punkt 6 vajab ümbersõnastamist/täiendamist).

b) Paraku selgus koosolekul toimuva arutelu salvestamise keeld taas alles juba alanud avaliku koosoleku ajal, mitte eelnevalt kui ühe vaatleja vastava loa küsimise peale andis koosoleku juhataja üldise jäädvustamise keelu ja käskis käest ära panna kõik seadmed, mis on jäädvustamise võimelised (arvutid, tahvelarvutid, telefonid jms). Samal ajal VVK ise jäädvustas koosolekut väidetavalt protokollimise huvides, teavitamata koosoleku jäädvustamisest sellel osalevaid vaatlejaid eelnevalt ja küsimata nende jäädvustamiseks luba.

Sulev Švilponis

/Allkirjastatud digitaalselt/

15.05.2025 Männikul